

Βιβλίο και βιβλιοθήκες

Με την ευκαιρία του Συνεδρίου που οργανώνει η Ένωση Ελλήνων Βιβλιοθηκάρων στις 30/11 - 1/12/1984 στο Ίδρυμα Ερευνών με θέμα: «Βιβλιοθήκες - Υπηρεσίες Πληροφοριών - Βάση για εθνική ανάπτυξη» θεωρώ χρήσιμο να δημοσιεύσω το παρακάτω κείμενο που αναφέρεται στο ρόλο του βιβλίου και των βιβλιοθηκών στην πολιτισμική άνοδο των εθνών.

Η εφεύρεση της γραφής, πάνω από πέντε χιλιάδες χρόνια τώρα, μεταμόρφωσε ολοκληρωτικά την αγωγή της ανθρωπότητας. Επέτρεψε στον άνθρωπο να ορίζεται σε σχέση με το σύμπαν διαφορετικά από ό,τι έκανε πριν, να τοποθετείται με ακρίβεια σε μια διάρκεια, να δέχεται και να μεταδίδει με ακρίβεια τις συσσωρευμένες εμπειρίες του. Τροποποίησε τη συλλογική μνήμη. Με τη γραφή το παρελθόν βγήκε από τον μύθο, για να γίνει ιστορία. Θρησκείες και έθιμα πήραν τον προσδιοριστικό χαρακτήρα του νόμου.

Η εφεύρεση της τυπογραφίας, εδώ και πέντε αιώνες, δεν είχε μικρότερες συνέπειες. Η αναπαραγωγή της γραφής έπαψε να είναι δαπανηρή και σπάνια, προορισμένη για χρήση μιας ολιγοπρόσωπης αριστοκρατίας της σπουδής ή του πλούτου. Τον 14ο αι. ακόμη δώδεκα βιβλία αποτελούσαν μια βιβλιοθήκη «επίφθονη» στο σπίτι ενός άρχοντα. Η τυπογραφία όχι μόνο πολλαπλασίασε τους αριθμούς των ατόμων που οικειώνονται τα στοιχεία της γνώσης, αλλά ευνόησε την επέκταση αυτής της γνώσης και τον προσανατολισμό της σε κανουργίες περιοχές. Είναι η βασική αιτία της ανάπτυξης των επιστημών και της τεχνικής.

Επιστήμες και τεχνική τροποποίησαν με τη σειρά τους τον ανθρώπινο κόσμο, ιδιαίτερα με την ανακάλυψη και την εφαρμογή, στα τελευταία πενήντα χρόνια καινούριων τρόπων επικοινωνίας με την ομιλία και την εικόνα. Οι καινούριοι αυτοί τρόποι θα παραγκωνίσουν τελικά το έντυπο; Ο Μαρκόνι θα δολοφονήσει τον Γουτεμβέργιο και το βιβλίο είναι προορισμένο μέσα στον πολιτισμό που κυοφορείται, να χάσει τη σημαντική του θέση, το ρόλο του σαν του βασικού στηρίγματος για την καλλιέργεια του ανθρώπου;

Στο σημείο αυτό βρισκόμαστε αντι-

μέτωποι με έναν από τους πειρασμούς που μας προτείνουν οι νεωτερισμοί. Από πολλές απόψεις οι οπτικο-ακουστικές μέθοδοι μπορούν να γίνουν θαυμάσια συμπληρώματα του βιβλίου.

Η γραφή εξαρτάται από τη δομή του λόγου, από τη σκέψη, από τη διάρκεια. Ατελής στην εκπομπή της η προφορική έκφραση είναι και ατελής στην αποδοχή της, γιατί «περισυλλέγεται» σε περιστάσεις περισσότερο ή λιγότερο ευνοϊκές και υπόκειται σε αυθόρμητες και ασυνειδητές οικειώσεις, που μπορούν να διαστρέψουν την έννοια ή την πρόθεσή της, χωρίς το λάθος να γίνεται αντιληπτό. Εξαφανίζεται αμέσως μόλις προφερθεί και δεν επιτρέπει, όπως συμβαίνει στην ανάγνωση, το σταμάτημα ή την επιστροφή προς τα πίσω.

Ο συνδυασμός εικόνας - φωνής, καθώς και η τηλεόραση μας προτείνουν το λόγο, και οι καινούριες μέθοδοι θα τον απλώσουν περισσότερο. Είναι πολύ πιο σαγηνευτικός απ' ό,τι μόνη της η φωνή από το ραδιόφωνο. Στην περίπτωση αυτή ο λόγος δηλ. η ιδέα, η σκέψη παίρνει ένα ρόλο δευτερεύοντα: συνοδεύει την εικόνα. Η τηλεόραση είναι συχνά εργαλείο γρήγορης μάθησης για το παιδί και συνεχούς επιμόρφωσης για τον ενήλικα.

Είναι όμως και ένα θαυμάσιο εργαλείο ονειροπολήματος. Η κινητή εικόνα επιβάλλεται στο πνεύμα. Η διανοητική του εργασία περιορίζεται συχνά σε μια ταξινόμηση. Μας φέρνει, όπως και το ραδιόφωνο, σε επιφανειακή και πρόσκαιρη επικοινωνία με όλους τους ανθρώπους που ζουν την ίδια εποχή με μας στη γη.

Το βιβλίο μας φέρνει σε επικοινωνία βαθειά και σταθερή με τις καλύτερες σκέψεις, με τους καλύτερους ανθρώπους που κατοίκησαν τη γη εδώ και τρεις χιλιάδες χρόνια. Όταν ο Γουτεμβέργιος έδωσε στο χειρόγραφο μια καθορισμένη και ισόβια ανανεώσιμη μορφή, έθεσε τέρμα στο καθεστώς της προφορικής σχολαστικής φιλοσοφίας και έδωσε το μέσον της προφύλαξης του κόσμου από τους ειδωλολατρικούς συγγραφείς. Όπως η πληροφορία που προσφέρεται από το βιβλίο ξεπεράστηκε από την φωτογραφία, το φιλμ, την τηλεόραση, το βιβλίο κατέφυγε κανονικά στο συνδυασμό με

άλλες μορφές τέχνης. Το βιβλίο τσέπης προκαλεί επανάσταση στις αναγνωστικές συνήθειες.

Εξαφανίζει τις παραδοσιακές διακρίσεις ανάμεσα στους διανοούμενους και το μη καλλιεργημένο κοινό. Η ξηρογραφία και η βιβλιοθήκη των μικροταινιών γεφύρωσαν το χάσμα ανάμεσα στο γραπτό και τον προφορικό κόσμο.

Οι βιβλιοθήκες καταλαμβάνουν μία θέση-κλειδί στη διανομή του βιβλίου. Συνιστούν συχνά το αποτελεσματικότερο μέσο για να τεθούν τα έντυπα κείμενα στη διάθεση του αναγνώστη. Σαν δημόσια υπηρεσία ευνοούν τον αναγνώστη, που με τη σειρά της συνεισφέρει στην ατομική ευδαιμονία, στη διάδοση της μόνιμης παιδείας και στις ανάγκες κάθε έθνους. Όχι μονάχα μέσα στις πόλεις, αλλά και στις αγροτικές περιοχές ακόμα και τις ακριτικές, κάθε σχολείο, κάθε κοινωνική ομάδα πρέπει να έχει τουλάχιστο μια βιβλιοθήκη (έστω και κινητή μονάδα, βιβλιαυτοκίνητο) εξοπλισμένη με το κατάλληλο έντυπο και μη υλικό και με επαγγελματία βιβλιοθηκάριο.

Οι βιβλιοθήκες δεν είναι μόνο το απαραίτητο εργαλείο για κάθε είδους πνευματική εργασίας αλλά, κατά κύριο λόγο, ο θεματοφύλακας της πνευματικής κληρονομιάς της ανθρωπότητας. Από το τέλος του 19ου αι. κύρια απ' τις αρχές του 20ού αι. κυριαρχεί ο τύπος της «ανοικτής σε όλους» βιβλιοθήκης. Η πρόοδος των δημοκρατικών ιδεών απαιτεί λαϊκές βιβλιοθήκες, εξοπλισμένες με σύγχρονα τεχνικά μέσα και ειδικευμένο προσωπικό. Η λαϊκή βιβλιοθήκη, σύμφωνα άλλωστε με την προκήρυξη της Unesco για τις λαϊκές βιβλιοθήκες του 1949, προέρχεται από το λαό και λειτουργεί για το λαό. Πρέπει σαν φορέας λαϊκής μόρφωσης να προσφέρει τις υπηρεσίες της σε όλους τους πολίτες της κοινότητας που υπηρετεί: ερευνητές, λόγιους, παιδιά, ενήλικες, έφηβους, αγρότες, εργάτες, υπαλλήλους, σπουδαστές, χωρίς να λησμονεί τους μοναχικούς πολίτες, τους ασθενείς και τραυματίες ακόμη και τους φυλακισμένους και εγκληματίες του κοινού ποινικού δικαίου.

Είναι τεράστια η ανάγκη για μετασχολική αγωγή του λαού. Κι είναι γι' αυτό ανυπολόγιστη η αξία και ωφέλεια

του βιβλίου και η επίδραση που ασκεί στο λαό η ίδρυση και ομαλή λειτουργία λαϊκών κύρια βιβλιοθηκών. Αν μορφωθεί ο εργάτης κι ο αγρότης, αν μάθει την ιστορία του τόπου του, τη λαογραφία του, τα τραγούδια του, τις ρίζες της καταγωγής του, δεν υπάρχει ανησυχία για το μέλλον των εθνών.